

Тишкевич О.В.

Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв

УКРАЇНОМОВНІ ГАЗЕТИ КИЇВСЬКОГО ГЕНЕРАЛ-ГУБЕРНАТОРСТВА ПОЧАТКУ ХХ СТ.

У статті охарактеризовано україномовні газети Київського генерал-губернаторства початку ХХ ст. та визначено їх роль у тогочасному суспільно-політичному житті. Слід зазначити, що з понад 100 видань лише 9 були україномовними. Незважаючи на постійні переслідування з боку царської адміністрації, в україномовних газетах віддзеркалювалися всі сторони українського життя під владою Російської імперії. Україномовні газети стежили за розвитком суспільства, впливали на формування національної свідомості етнічних українців. У статті досліджено деякі аспекти культурного та політичного життя українців на сторінках видань «Громадська думка», «Рада», «Боротьба», «Слово», «Село», «Засів», «Маяк», «Світова Зірниця», «Згода». Зазначені газети видавалися у різний період, проте є цінним джерелом для вивчення історії України на початку ХХ ст.

Ключові слова: *україномовні газети, Київське генерал-губернаторство, «Громадська думка», «Рада», «Боротьба», «Слово», «Село», «Засів», «Маяк», «Світова Зірниця», «Згода».*

Постановка проблеми. До 1905 р. видання україномовних газет на території Київського генерал-губернаторства було неможливим. Це було зумовлено Валувеським циркуляром від 20 липня 1863 р., який забороняв друкування українською мовою книжок і періодичних видань, а також Емським указом – розпорядженням російського імператора Олександра II від 18 (30) травня 1876 р., підписаним у Бад-Емсі, котрий фактично доповнював Валувеський циркуляр. Царизм пильно оберігав своє монопольне право на періодичні видання, тому тривалий час у російській провінції, до якої належав і Південно-Західний край Російської імперії, поширювалися лише офіційні урядові видання та казенна відомча періодика на зразок «Киевских губернских ведомостей», «Вольнских губернских ведомостей» і «Подольских губернских ведомостей».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В. Ігнатієнко у біографічному покажчику, який охоплює період із 1816 до 1916 рр., у першій частині навів список назв газет і журналів, що виходили друком українською мовою. В основу покажчика покладено етнографічно-територіальний принцип із долученням ознаки мови [5]. А. Животко здійснив дослідження розвитку періодичної преси на території Київського генерал-губернаторства, ввів до наукового обігу імена засновників і редакторів часописів, які були втрачені за радянських часів [3].

Постановка завдання. Мета статті полягає у дослідженні становлення та розвитку україномовних газет на території Київського генерал-губернаторства на початку ХХ ст.

Виклад основного матеріалу дослідження. На початку ХХ ст. ситуація змінилася. Революція 1905–1907 рр. та запроваджений нею маніфест 17 жовтня 1905 р. значно полегшив становище преси. У жовтні-листопаді 1905 р. цензура фактично була скасована [8, с. 192]. Формально головне управління у справах друку та його органи на місцях продовжували існувати, але побоювалися втручатися у видавничі справи [8, с. 192].

Тимчасові правила на друк від 24 листопада 1905 р., хоч і обмежували свободу преси, але порівняно з дореволюційним законодавством стали значним кроком вперед на шляху демократизації суспільства. Ними було ліквідовано попередню цензуру для всіх періодичних видань, які виходили у містах, були скасовані адміністративні стягнення, міністр внутрішніх справ позбавлявся права забороняти обговорення у пресі будь-яких питань [8, с. 193]. Завдяки цим новим правилам стало можливим видання на території Київського генерал-губернаторства україномовних газет.

У зв'язку з проголошенням нових правил на друк Є. Чикаленко – відомий громадський діяч, член Української радикально-демократичної партії – подав до київського губернатора заяву про проект видання з 1 січня 1906 р. української

щоденної газети під назвою «Громадське Слово». Було оприлюднено і програму майбутньої газети. Проте дозволу Є. Чикаленко не отримав. Необхідно було отримати новий дозвіл. Тому В. Леонтович подав заяву про газету під назвою «Громадська Думка», а Б. Грінченко – на «Раду». Через два тижні В. Леонтович отримав дозвіл на видання газети. Перший номер «Громадської думки» побачив світ 31 грудня 1905 р.

«Справдилось! Давно очікуваний час настав... Уперше ми сьогодні прилюдно виступаємо з своїм словом, вперше сьогодні піднімаємо свій голос в оборону потреб і прав українського народу його рідною мовою. 250 літ мова тая бриніла потиху тільки під убогою селянською стріхою, виливаючи в живому слові усю тугу змученого серця й наболілої душі, усі муки неволі, тяжких злиднів та кривди, що зазнав народ наш під «батьківською» рукою старозаконного правительства російського. Були спроби і не раз, не два – вивести народне слово з-під тісної стріхи на широкі лани і прилюдно заговорити про права і потреби народу, розказати, як він живе і чого хоче, як бідує, побивається, але спроби такі заглушено з самого початку» [2].

Щодо програми, то вона переважно залишилася такою, як програма «Громадського слова», але цього разу її вже не опублікували. Видавцями газети були В. Леонтович і Є. Чикаленко; на редактора був запрошений Ф. Матушевський, а на секретаря – В. Козловський. До редакційної колегії увійшли: Б. Грінченко, С. Єфремов, М. Левицький, В. Дурди́ковський, М. Грінченко (М. Загірна) [3, с. 194]. До співробітництва в газеті запросили низку осіб, котрі вже відзначилися на літературній ниві. Тут були поети, письменники, науковці з різних кінців України, такі як К. Лосенев, М. Лозинський, О. Маковей, В. Доманицький, В. Самійленко, Х. Алчевська, М. Чернявський, В. Винниченко, Й. Капельгородський, М. Грушевський.

Крім щоденних вісток, дописів (К. Лосенева, М. Лозинського, О. Маковей та ін.), а також телеграм і бібліографічних заміток, «Громадська думка» містила значну кількість статей науково-популярно характеру. Серед них, насамперед, слід відзначити статті М. Грушевського і його огляд поступу української політичної і громадської думки у XIX ст. Далі низка статей Б. Грінченка на теми української історії, української території та людності, зокрема «Якої нам треба школи», що як окрема брошура пізніше набула широкої популярності. Ту ж саму проблему ним було порушено

у статті під назвою «Народні вчителі і українська школа».

Низка статей В. Доманицького – «Про землю», «Про наше господарство», «Про народну освіту», «Про освіту» та серії «Пекучі питання», «Селянська доля», «Селяни в Росії», «В Московщині» – мали історичний, громадський і літературний характер.

Зі статей історико-літературного характеру були тут такі, як замітки до нового видання Шевченкового «Кобзаря» або «Святе Письмо українською мовою» (підпис – В.), де подано історико-літературний огляд перекладів від другої половини XVII ст. Тут же статті на теми журналістські: огляд української преси в Росії або дві статті В. Доманицького про «Украинский Вестник» (Петербург).

У відділі красного письменництва друкувалися поезії В. Сивенького (В. Самійленко), Х. Алчевської, М. Черняховського та ін. Друкувалися також і прозові твори В. Винниченка, Б. Грінченка, Й. Капельгородського, Є. Чикаленка та ін.

Інформацію про початок організації газети «Громадська думка» залишив нам М. Левицький у своїх «Причинках до біографії Є. Чикаленка». Ось що він писав: «Року 1905, після тої першої революції в Росії, коли настала змога видавати українські часописи, у Є. Чикаленка раз-у-раз відбувалися наради організаційного. На одній із таких нарад комбінувалися прерізні можливості щодо тиражу і ціни газети. Ніяких певних даних для тих міркувань не було; все то бути гіпотези, у молодших – оптимістичні, у старших – песимістичні. Я більше нахилився до молодих, Є. Х. (Є. Чикаленко) – до старших. Молодші пропонували більший тираж, щоб можна було поставити ціну якомога меншу. Одні пропонували 10 000 примірників і ціну 3 копійки, були такі, що воліли б 50 000 тиражу і ціну 2 копійки. С. Єфремов з олівцем в руці обраховував усі ті можливості. Тоді Є. Х. сказав: «А обрахуйте, скільки дефіциту буде, коли друкувати одну тисячу, а ціну покласти 5 коп.». Пам'ятаю, що ця песимістична комбінація зробила прикре враження на більшість присутніх. Та невже ви думаєте, що на всю Україну не набереться більше тисячі передплатників, спитав хтось із молодших. «Думаю, що не набереться, – з гіркою усмішкою відповів Є. Х. – Гарячих патріотів і щирих українців у нас небагато, та біда в тому, що люблять вони неньку Україну до глибини серця, але не глибини кишені. Рахуйте, Сергію Олександровичу, на тисячу примірників – менше розчарування буде» [3, с. 196].

Подальше життя журналу показало, наскільки Є. Чикаленко мав рацію. Правда, на початку свого видання газета «Громадська думка» зацікавила широкі кола громадськості. У першій половині 1906 р. газета зібрала 4 093 передплатники. Але надалі з'ясувалося, що з усіх тих, на кого вона могла спертися, тобто річних передплатників, ледь набралось до 500 осіб. Решта передплачувала на місяці (у кращому разі на півроку), після чого відпадала.

Які ж були причини відпадання передплатників? З одного боку, газеті закидали, що вона із запізненням подає новини, з іншого – читач ще не звик до української газетної мови, термінології та фонетичного правопису, вимагаючи, щоб у газеті писалося так, «як у нас на селі говорять» [3, с. 196]. На початку ХХ ст. для читача, котрий звик читати українською мовою твори красного письменництва, ще дивною виглядала мова публіцистики, газетної інформації. Редакцію газети «Громадська думка» засипали листами з вимогами писати «мовою Шевченка», якої, до речі, самі автори цих листів добре не знали [3, с. 196–197]. До того ж, перехід на український фонетичний правопис викликав обурення у тих, хто звик до «ярижни» – урядового російського правопису. Оскільки «Громадська думка» на своїх сторінках піднімала болючі для того часу політичні та соціальні питання, пов'язані зі становищем української нації в Російській імперії, то це викликало настороженість у багатьох консервативних людей, котрі стояли на позиціях «единой и неделимой» Росії. Газета виступала з критикою української буржуазії, що також призвело до відходу від неї значної кількості передплатників. Це певною мірою відбилося на внутрішньому житті видання. Від газети відійшов В. Леонтович, після чого видання «Громадської думки» повністю перейшло під керування Є. Чикаленка.

Через критику російського самодержавства перший номер газети, який тільки вийшов із друку, було конфісковано, надалі на неї безперестанку сипалися конфіскаційні, грошові штрафи. 18 липня 1906 р. у редакції було проведено поліцейську ревізію, знайдено «компрометуючий» матеріал, серед якого були: відозва членів розпущеної І Державної думи, протоколи Московського з'їзду «Селянського союзу» тощо. С. Єфремова, котрий у цей час заміщав редактора Ф. Матушевського, Хостича, Квасницького, було заарештовано. Секретареві редакції В. Козловському пощастило втекти за кордон. Через антиімперську спрямованість і через знайдені в редакції «комп-

рометуючі» матеріали на вимогу царського уряду видання газети було припинено. Є. Чикаленко клопотався про дозвіл на відновлення видання, але дозволу так і не отримав.

Водночас у запасі був дозвіл на видання щоденної газети під назвою «Рада». Тому й було вирішено використати цей дозвіл. 15 вересня 1906 р. світ побачив перший номер газети «Рада». У зверненні до читача зазначалося, що «нема зараз ні однієї щоденної української газети на російській Україні, а тим часом часопису такого треба, дуже треба...» [7]. На сторінках «Ради» планувалося також обговорювати національно-культурні потреби українського народу, «конституційний лад в Росії такий, який забезпечував би в певній мірі права кожної людини і кожного народу» [7].

Газета «Рада» стала спадкоємницею «Громадської думки», фактичним редактором «Ради» став відомий український журналіст М. Павловський, а секретарем редакції – С. Петлюра, державний і політичний діяч, публіцист.

Постійними співробітниками «Ради», котрі вели постійні рубрики, були: Д. Дорошенко, М. Старицька-Черняхівська, М. Лозинський, Б. Грінченко та ін. Найтісніше був пов'язаний із газетою С. Єфремов. Як публіцист виступив тут С. Петлюра. Талановиті та цікаві огляди писав С. Черкасенко. Красним письменництвом займалися В. Винниченко, С. Васильченко, О. Олесь, М. Левицький та ін. Зазвичай, передові статті писали С. Єфремов, Ф. Матушевський, М. Грушевський, Д. Дорошенко, М. Павловський.

Із самого початку видання газету «Рада» переслідували фінансові труднощі. Коштів передплатників, які перейшли до «Ради» із «Громадської думки» (1 500 чоловік), для видання щоденної газети не вистачало, а вже наближався кінець року. Потрібно було шукати кошти. Тому Є. Чикаленко продав частину своєї землі та вніс на видання 10 000 карбованців. До того ж, на допомогу прийшли В. Симиренко та ще кілька громадян, що дало змогу продовжити видання газети в наступному 1907 р. Проте весь тягар видання взяв на себе все ж таки Є. Чикаленко. «Навколо неї скупчив він свої житлові інтереси, викладав свої кошти, щоб покрити постійні дефіцити, пересічна сума яких виносила річно до 20 000 золотих рублів» [3, с. 199]. Так, коли у 1909 р. потрібно було покрити дефіцит у 12 000 золотих карбованців, то Є. Чикаленко заклав свій дім, і видання було врятовано.

Мала газета фінансову підтримку і від інших осіб. Так, 10% річних прибутків передавав на

газету В. Смиренко. Ще газета мала матеріальну підтримку від Л. Жебуньова, «який увесь свій час і всю енергію вкладав на те, щоб поліпшити матеріальне становище газети, придбати якнайбільше передплатників» [3, с. 199].

Фінансові справи «Ради» більшою мірою все ж таки були пов'язані з кількістю передплатників. Вище зазначалося, що коштів 1 500 передплатників не вистачало, і тому редакція час від часу зверталася по допомогу до української громади для збереження видання газети.

Так, завдяки тим питанням політичного, соціально-економічного та культурного розвитку українських земель, які піднімала «Рада» на своїх сторінках, постійно зростало коло прихильників газети по всій Україні. Чим далі, тим міцніше зв'язувалася «Рада» з читачами по всіх українських землях.

Черговий раз наприкінці 1910 р. [7], опинившись у скрутному становищі через нестачу коштів на видавничу справу, видавці «Ради» звернулися з особливим закликком приєднуватися нових передплатників: «Щорічні доплати знесли нас з матеріального боку до кінця... Ми не в силах видавати газети надалі, коли наші передплатники не прийдуть на поміч», – відзначала газета і вказувала, що в іншому разі «з великим жалем на серці мусите припинити «Раду» наприкінці 1910 р.» [3, с. 203]. Але українська громадськість відгукнулася на заклик, і кількість передплатників було збільшено на кількості осіб [1]. До редакції почали надходити листи з проханням не припиняти видання газети, з обіцянками допомогти, хто чим зможе. Відгукнулися і східні українці.

Наприкінці 1912 р. видавництву газети знову довелося звернутися до читачів із закликком про матеріальну допомогу, і він не залишився без відгуку. Його результатом стало збільшення передплатників на 600 осіб.

Слід відзначити, що перед Першою світовою війною кількість передплатників «Ради» становила понад 4 000 чоловік [1], що свідчило про велику популярність видання серед української громадськості.

Поряд із «Радою» почала виходити ще одна українська газета «Боротьба». Це була політична, економічна і літературна газета, котра мала виходити двічі на тиждень. Редактором-видавцем «Боротьби» був М. Стаховський – громадсько-політичний діяч. Уже в першому номері, котрий вийшов із друку 27 травня 1906 р., піднімалися важливі питання соціального та політичного характеру: «Сьогодні минає рівно місяць з того

часу, як у Петербурзі вперше зібралися представники народу... Рівно місяць... А волі і землі все немає. Все по старому. Всі, що боролися проти гніту і неволі, що життя свого не жаліли в боротьбі за щастя та добробут знедоленого народу, ще й досі канають по тюрмах... Амністії немає і не буде від теперішнього правительства» [1], – говорилося у зверненні до читача.

Земельне питання було постійно в центрі уваги «Боротьби». Так, у черговому номері газета писала, що «частина депутатів Думи («трудова група») внесла в Думу проект, за яким вся земля, як казенна, так і поміщицька, має перейти до рук народу» [1].

Проте газеті не судилося видаватися довгий час. Так, перший номер «Боротьби», котрий вийшов 27 травня, був відразу ж конфіскований поліцією. Другий і третій номери вийшли однією газетою 3 червня, а четвертий номер – 7 червня. Після цього видання було заборонене на весь час воєнного стану через його антиімперську направленість, і більше воно ніколи не виходило.

Значним явищем у суспільно-політичному житті Київського генерал-губернаторства стала поява газети «Слово», що виходила в Києві протягом 1907–1909 рр. Це був центральний друкований орган Української партії соціал-демократів. Редактором-видавцем газети була журналістка О. Корольова. Серед постійних співробітників слід відзначити Г. Коваленка (Сьогобочного), Д. Донцова, А. Жука (Вовчанського). Серед інших виділялися І. Мазепа (псевдонім – Андрієвський), Л. Юркевич (Л. Рибалка), Д. Дорошенко, В. Чехівський, В. Степанківський (В. Коваль). З поетів і письменників: С. Черкасенко, Г. Чупринка, Дніпрова Чайка, П. Тенянка та ін. Проте основний тягар праці лежав на редакційній колегії «Слова», до якої входили С. Петлюра, М. Порш, В. Садовський і Я. Міхура. Зокрема, М. Порш писав на політичні, економічні та національні теми. С. Петлюра спинився на темах національно-культурних і літературних. Я. Міхура написав низку статей на робітничі теми; нарешті В. Садовський писав, головним чином, на теми економічного і політичного характеру.

Редакція газети «Слово» ставила перед собою завданням політичне і національне усвідомлення широкого кола читачів, вважаючи, що національна свідомість прийде разом із соціальною. Так, перший номер «Слова», що вийшов 11 травня 1907 р., у вступній статті про закон 15 квітня 1906 р., виданий у часи найбільшого піднесення селянських рухів, писав: «Для того, щоб заспокоїти дворян

та приборкати непокірних наймитів, правитель-ство незадовго перед першою Думою 15 Априля 1906 року видало суворий закон проти забастовок сільських робітників» [3, с. 202].

«Слово» розходилося у кількості приблизно 1 000 примірників. Для українського політичного партійного органу на ті часи була це кількість чимала» [11]. Але цього було недостатньо, щоб покрити всі витрати, пов'язані з виданням газети. Передплатниками спочатку були члени партійних груп. Але незабаром коло читачів розширилося завдяки безпартійним вчителям і селянству, до того ж, неабияке місце посідала і студентська молодь.

Поряд із суспільно-політичними газетами виходили і народні україномовні періодичні видання для селян і робітників: «Село», «Засів», «Маяк».

Щотижнева українська народна ілюстрована газета «Село» для селян і робітників видавалася у Києві протягом 1909–1911 рр. У зверненні до читача в першому номері, котрий вийшов із друку 3 травня 1909 р., зазначалося, що газета видається для українських селян і робітників. У ній передбачалося друкувати «відомості, новини і всяку науку в справах, потрібних нашому селянину або робітникові, і про всякі важливі справи з життя українського, російського і заграничного, цікаві для всіх, про які всякому треба знати» [3, с. 204].

Протягом 1909–1910 рр. редактором-видавцем газети була Г. Ямпільська, а в 1911 р. – І. Малич. Із щотижневиком «Село» співпрацювали О. Олень, В. Самійленко, Г. Чупринка, Я. Щоголів, В. Винниченко, А. Тесленко, С. Черкасенко. Тут також друкувалися твори і західноукраїнських письменників, таких як О. Кобилянська, В. Стефаник, Л. Мартович, Т. Бордуляк [10].

Огляди світових подій і внутрішнього життя, а також літературно-критичні замітки давав М. Шаповал, Ю. Сірий. Найбільше звертали увагу на популярні статті з життя світу, природи, з життя села та його культурно-просвітницької праці [10]. Але «Село» приділяло увагу і політичному життю Російської імперії. Так, огляди діяльності Державної думи й уряду регулярно подавав П. Смуток.

Про українське культурно-наукове та громадсько-політичне життя на західноукраїнських землях писав до «Села» М. Залізняк. На господарчі теми писали А. Терниченко, А. Гилянко, В. Королів-Старий; про громадське землеволодіння та переселення писав О. Мицюк. Зрештою, добре була поставлена хроніка. Усе це робило газету цікавим і поважним органом, і вона здобула сим-

патію серед широких кіл громадськості, зокрема серед селян.

Популярність газети серед українців «оцінила» і царська адміністрація, яка наказала владі у волостях не видавати газету передплатникам, а відсилати до канцелярії губернатора [10]. Причиною цього стало те, що газета «Село» сприяла піднесенню національної свідомості українських селян. З приводу цього М. Грушевський в останньому номері «Села» писав: «Тяжко видавати тепер справедливий часопис взагалі, а ще тяжче українську. Не знають люди, як тяжко. Нема ні одній газеті такої тісноти, як нашій. І тому припиняємо її – може на час тільки, може завсіди – як полегшає» [4].

Її наступником стала українська тижнева народна ілюстрована газета для селян і робітників «Засів», котра виходила в Києві 1911–1912 рр. Редакторами-видавцями були В. Товстоног, прозаїк і драматург, та О. Ступаненко, кооператор.

У вступній статті в першому номері газети, який вийшов друком 1 березня 1911 р., зазначалося, що газета починає виходити в тяжкі часи гонінь і переслідувань української культури. Видавці також сподівалися, що «газета «Засів» буде сіяти слово правди серед нинішньої темряви і по силі та змозі наблизатиме читача до світлого ранку...» [4]. «Живому слову надаємо велику увагу, – відзначалося нижче. – Бачимо велику потребу селянства і робітництва в газеті на рідній мові. Знаємо, що селянство, розкидане по глухих закутках, хуторах та селах, прагне до просвіти, до того, щоб поліпшити своє життя. Одним із засобів до того вважаємо правдиве освітлення того, що діється у світі дорогою друкованого слова, через газету. У своїй газеті будемо йти тісно з самим народом і даватимемо те, що потрібно для народу».

Газета «Засів» почала виходити з тієї самої редакції та з тим самим складом співробітників і фактично з тією самою програмою, що і газета «Село».

Бажаючи якнайкраще забезпечити газеті існування та поширити її, редакція вирішила провести ряд реформ, пов'язаних із підбором матеріалів та подачею їх на її сторінках. Також редакція провела серед читачів опитування-анкету, котра дала цікавий матеріал, показавши обличчя читача та його оцінку і ставлення до газети.

Опитування читачів показало, що газету «Засів» вони цінували за правдиву інформацію про становище українського народу в Російській імперії, за її народний напрям. Селяни цінували

газету за те, що вона багато матеріалів присвячувала тяжкому становищу українських селян; робітники – за те, що вона «українська, глибоко народна, обстоює рідний край убогих селян і робітників» [3, с. 207]. Опитування читачів показало і те, що «Засів» передплачувався як народний друкований орган, міцно зв'язаний із народом.

Газета проіснувала лише більше року і в 1912 р. припинила своє існування через матеріальне виснаження, постійні грошові штрафи та витрати, пов'язані з веденням газети, які не покривалися низькою передплатною ціною, а також постійні переслідування з боку царської адміністрації.

Через рік після припинення видання «Засіву» в Києві почала виходити українська щотижнева газета для селянської і робітничої інтелігенції під назвою «Маяк», перший номер якої вийшов друком 20 грудня 1912 р. «Ласковий читачу! – говорилося у вступній статті «До читачів», – нам треба утворити доброго українського часописа, присвяченого для наших потреб. Бо дуже злидні та темрява запанували в нашому рідному, занедбаному краї. Годиться нам спільними силами вишукувати, як од тих злиднів одбитися. Треба мати такого часописа, щоб був нам маяком у житті. Нехай би він освітлював, хто ми, що ми, де нам добро, а де лихо» [6]. Редактором-видавцем газети був З. Шевченко, публіцист. Склад співробітників газети «Маяк» був дещо відмінний від «Села» та «Засіву».

Газета була доволі популярною серед селян і робітників через те, що на своїх сторінках піднімала питання національно-культурного відродження України, виступала з різкою критикою ладу, поширюючи національну свідомість серед селян і робітників. Але перед Першою світовою війною, як і всю українську пресу, що виходила на території російської України, «Маяк» було заборононо.

До україномовних видань Київського генерал-губернаторства початку ХХ ст. належить також щотижнева селянська газета «Світова зірниця», котра видавалася протягом 1906–1908 рр. у м. Могилів-Подільський, у 1909–1910 рр. – в

с. Паньківка Подільської губернії, а з 1911 р. – у м. Києві. Редактором-видавцем газети був польський поміщик І. Волошанівський. На сторінках газети поряд з інформаційними матеріалами про місцеве життя автори статей звертали увагу на сільське господарство та кооперацію. Висвітлювалися також і політичні події. Зокрема, «Світова Зірниця» за 6 квітня 1906 р. повідомляла про склад обраних до Державної думи депутатів внаслідок Кам'янецьких виборів [9].

У 1908 р. 9 липня редакція «Світової Зірниці» припинила її видання через брак коштів і відновила у наступному 1909 р. Розповсюджувалася газета через передплатників.

Лише одним номером 11 грудня 1914 р. вийшла газета «Згода» під редакцією А. Авраменка, котрий був публіцистом. У ній піднімалися питання національно-культурного відродження України. Друге число було набрано, але під час його верстання «Згodu» за наказом влади було заборононо, як і всі українські газети на початку Першої світової війни [5, с. 208].

Висновки. Підсумовуючи роль україномовних газет Київського генерал-губернаторства на початку ХХ ст., слід зазначити, що з понад 100 видань лише 9 були україномовними. Але, незважаючи на постійні переслідування з боку царської адміністрації, в україномовних газетах віддзеркалювалися всі сторони українського життя під владою Російської імперії. Україномовні газети стежили за його розвитком, впливали на формування національної відомості етнічних українців. Здається, що жодне питання українського національного життя не уникало їх сторінок. Навіть найменший прояв культурного чи політичного життя українців під владою Російської імперії знаходив відгук на сторінках видань «Громадська думка», «Рада», «Боротьба», «Слово», «Село», «Засів», «Маяк», «Світова Зірниця», «Згода».

Хоча ці газети видавалися у різний період, вони є цінним джерелом для вивчення історії України на початку ХХ ст., свідчать про зростання національно-культурного відродження українського народу на території російської України.

Список літератури:

1. Боротьба. 1906 р. 27 травня.
2. Громадянська думка. 1905 р. 31 грудня.
3. Животко А. Історія української преси. Київ, 1999. С. 194.
4. Засів. 1911 р. 1 березня.
5. Ігнатієнко В. Бібліографія української преси 1816–1916 / Укр. наук. ін-т книгозн. Харків : Державне видавництво України. 1930. 288 с.

6. Маяк. 2012 р. 20 грудня.
7. Рада. 1906 р. 15 вересня.
8. Российское законодательство X – XX вв. : в 9 т. Т 9. Москва, 1994. 352 с.
9. Світова зірниця. 1906 р. 6 квітня.
10. Село. 1011 р. 3 березня.
11. Слово. 1907 р. 11 травня.

УКРАИНОЯЗЫЧНЫЕ ГАЗЕТЫ КИЕВСКОГО ГЕНЕРАЛ-ГУБЕРНАТОРСТВА НАЧАЛА XX ВЕКА

В статье охарактеризованы украиноязычные газеты Киевского генерал-губернаторства начала XX в. и определена их роль в общественно-политической жизни того времени. Следует отметить, что из более 100 изданий только 9 были украиноязычными. Несмотря на постоянные преследования со стороны царской администрации, в украиноязычных газетах отражались все стороны украинской жизни под властью Российской империи. Украиноязычные газеты следили за развитием общества, воздействиями на формирование национального сознания этнических украинцев. В статье исследованы некоторые аспекты культурной и политической жизни Украины на страницах изданий «Громадская думка», «Рада», «Боротьба», «Слово», «Село», «Засев», «Маяк», «Світова Зарниця», «Згода». Указанные газеты издавались в разный период, однако являются ценным источником для изучения истории Украины в начале XX в.

Ключевые слова: украиноязычные газеты, Киевское генерал-губернаторство, «Громадская думка», «Рада», «Боротьба», «Слово», «Село», «Засев», «Маяк», «Світова Зарниця», «Згода».

UKRAINIAN NEWSPAPERS OF KYIV GENERAL PROVINCE OF THE BEGINNING OF THE XX CENTURY

The article analyses the Ukrainian-language newspapers of the Kyiv General-Province at the beginning of the 20th century and their role in the socio-political life. We should note that there were only 9 Ukrainian newspapers among 100 newspapers of the Russian Empire. Despite the constant persecution by the official authority, the Ukrainian-language newspapers reflected all aspects of Ukrainian life. They monitored their development, influenced the formation of national information of ethnic Ukrainians. Even the smallest manifestations of the cultural or political life of Ukrainians in the Russian Empire were highlighted on the pages of the newspapers: “Hromadska Dumka”, “Rada”, “Borot’ba”, “Slowo”, “Selo”, “Zasiv”, “Mayak”, “Switova Zirnytsia”, “Zhoda”. Despite these newspapers appeared at different times, we can say that they are valuable sources to study the history of Ukraine at the beginning of the 20th century.

Key words: Ukrainian-language newspapers, Kyiv General Province, “Hromadska Dumka”, “Rada”, “Borot’ba”, “Slowo”, “Selo”, “Zasiv”, “Mayak”, “Switova Zirnytsia”, “Zhoda”.